

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1751)
Heft:	21
Artikel:	Eliae Bertrandi [...] observationes, quibus [...] lac. Elsneri dissertatio apologetica de stella solis magis visibili modesto examini subiicitur [...]
Autor:	Bertand, Elie
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394693

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

ELIÆ BERTRANDI
Eccles. Gallic. Bernensis Pastoris
OBSERVATIONES,
 quibus
 plurimum Reverendi atque Celeberrimi
JAC. ELSNERI
Dissertatio Apologetica
 de
Stella solis Magis visibili
 modesto Examini subjicitur, atque Viri Celeberrimi
 J. G. ALTMANNI Sententia novis stabilitur rationibus.

§. I.

Enata est haud ita pridem inter Viros Celeberrimos ELSNERUM atque ALTMANNUM Controversia literaria *de Stella Magonum Duce*. Scripsérat plurimum Reverendus *Elsnerus* eruditam Commentationem *de Stella Magis visa*, quam Venerandus ac Doctissimus IKENIUS in Symbolis literariis, [Tom. I. part. II. pag. 42.] exhibuit, in qua novam de hoc lumine sententiam proponit; cuius quidem hæc sunt verba [§. III.]: *Lumen illud cœlestē a solis Magis conspectum esse existimo, divina à πονελύφει fruentibus, atque adeo non fuisse stellam aliquam in Cœlo Terra-*

Terrarum orbi expositam, aut phænomenon oculis quibuscumque patens, sed lumen solis Magis conspicuum, SIVE ILLUD EXTRA ILLOS CONSTITUTUM, SIVE IN MENTE DUNTAXAT ET IMAGINATIONE DEPICTUM, & repræsentatum fuerit. Novam hanc sententiam Vir admodum Reverendus multis stabilire rationibus in illa Commentatione allaboravit. Evulgavit vero Celeb. Altmannus in Museo Helveticō, [Tom. III. Part. IX. pag. 53.] Exercitationem Philologico-Criticam de Stella Majorum Duce, qua diversas de hac cœlesti luce sententias distincte expositas accuratiori examini subjecit: Cum autem Rev. Elsneri sententia minus ipsi arrideret, rationes attulit, quibus moveretur, cur eam, utpote minus probabilem, non reciperet. Verum hæc Cl. Elsnerum induxerunt, ut Dissertatione Apologetica novam explicationem ab objectionibus Cl. Altmanni sibi vindicandam censeret, & cui etiam in Museo Helveticō [Tom. V. Part. XVII. pag. 71.] locus datus est; In qua ipse, vel anonymous Defensor, amplioribus, quantum quidem potuit, rationibus, opinionem asseruit in Symbolis litterariis propositam. Ego vero a Cel. Altmanno cum intellexisse eum hac Dissertatione Apologetica nullatenus adductum esse, ut a concepta primitus mente desisteret; cumque partis negativæ argumenta mihi talia esse videantur, ut Rev. Elsneri interpretatio nondum ab omni difficultatis gravi pondere sit liberata, nemo mihi, quantum confido, vitio vertet, si Cel. Altmanni, multæ eruditionis viri mihi quis conjunctissimi, vestigia premens, sententiam de hinc defendam. Verum fateor dignum profecto invenisse propugnatorem doctissimum Elsnerum,

nec

nec facile sibi parem repertum esse vindicem acutissimum Altmannum.

II.

Antequam ad rem ipsam accedamus, dicam quod videtur, viros hos doctissimos, atque in Orbe litterato, editis doctrinæ & ingenii monumentis, celeberrimos, meisque laudibus superiores, Rempublicam eruditam magno alligasse docta hac Disquisitione beneficio, quod hanc quæstionem, quæ hactenus multis cincta erat difficultibus, ad majorem claritatem voluerint perducere; nec ingratum erit summe Reverendo Elsnero Celeb. Altmannum dubia quædam movisse contra novam sententiam, cum in Republica litteraria opiniones, & illæ præsertim, quæ nec sanctissimam religionem, nec æternam salutem tangunt, sint omnino liberæ. Hanc ideo viri vere docti veniam dant, petuntque vicissim, ut liceat in ejusmodi rebus, salva amicitia, dissentire: Hinc sane certus spero Venerand. Elsnerum, qua est pietate, & in examinandis aliorum opinionibus humanitate, justæ defensioni locum daturum, veniamque nobis concessurum, ad eam sententiam defendendam, quæ nobis tutior esse videtur. Liceat ergo nobis eadem cum Cl. Elsnero, aut ejus Propugnatore, formula uti, quam prohibuit Dissertationis Apologeticæ Art. II. *Ut autem argumenta cum argumentis, sententiam cum sententia contulerimus, facile exinde apparebit, quæ sententia maiorem probabilitatis speciem, veritatemque secum ferat.* Fiet autem hoc, ea qua par est inter homines, qui bonis litteris nomen dederunt modestia: Excoli enim sunt apud omnes, qui veram cum pietate

tate religionem colunt, & humanitatem amant, omnes illi, qui in controversiis, vel Theologicis, vel litterariis ita excandescunt, ut seposita, quæ honestos decet, morum probitate, dicterioris illos insectantur, cum quibus rem habent: ac si dictis acerbis, vel aculeatis argumentis sententiæ suæ pondus aliquod afferre valerent: Sunt quippe tales non Musarum, & humaniorum litterarum, quæ mores emolliunt, Candidati, sed Reipublicæ litterariæ Lixæ & Calones.

III.

Ut autem hæc controversia a Celeberrimorum Virorum biga in publicam eruditorum scenam producta, eo quo convenit modo exhibeat, mihi in antecessum dicendum videtur, non ex omni parte determinatam esse Elsneri sententiam; nec hactenus circa hoc Lumen cœlestè Magis concessum mentem suam ita declaravit, ut certo cognosci possit utrum ipsi probabilius esse videatur dicere: *solos Magos illam stellam revera vidisse, & præter eos neminem;* an vero sit magis verisimile assertere: *eos in mente duntaxat & imaginatione depictam stellam habuisse, quæ autem revera non extiterit.* Utrumque ideo est examinandum, cum duplice propositione vel hypothesi Viri Clarissimi constet assertum anceps, atque dubium. Verum priusquam illud examen instituamus observandum est, Virum summe Venerandum utramque hypothesim ex PEYRERII libello de Præadamitis desumisse, quod sane quidem silentio præterire voluisse, si rei momentum, & caussæ meritum permisissent: Et ne quis de hac re dubitet, citabimus editionem, quæ suppresso nomine loci prodiit.

diit A. 1655. Sic ille [pag. 208.] Accedat *huc stella illa*, quæ Magis apparuit in nativitate Domini, quamque vulgare & tralatitium est Cœlo inter alias posuisse, quod nusquam fuisse, & nusquam fieri potuisse vincitur his argumentis. Vidissent nempe illam in Cœlo cæteri homines præter Magos. Vidisset illam inter primos Herodes, tarbatus hoc nuntio, quem scilicet expressius phænomenon hoc petere videbatur. Atque neque videbat, neque videbat illam Herodes; clam enim, vocatis Magis, ait Evangelista, exquisivit ab iis, quo tempore stella apparuisset. Patet ergo stellam illam neque fuisse in Cœlo, neque in conspectu omnium positam, ut vulgo existimat, sed τετον ἀσέρα, ignem illum, particulariter tantum Magis illuxisse, quo duce Bethlehem devenirent, quemque præeuntem Magi sequerentur, ut adoratum irent Regem Iudaorum, neque Herodi, neque cæteris apparuisse. Pergit vero Peyrerius [pag. 209. sub finem] ita scribens. Tum si stella illa, cœlo inter cæteras fuisse affixa, præiisset ut Magis, ita & cæteris hominibus, facientibus iter ab Oriente in Occidentem, quod non scriptum est, imo tantum præiisse Magis: Cucurisset porro illa ad numeros & cursus aliarum stellarum, quæ ferebantur juxta tropicum ab ortu ad occasum: At quis potuisset sequi tanta celeritate præeuntem? Si demum stella hæc fuisse in conspectu hominum posita MEMINISSENT EJUS HISTORICI CELEBERRIMI QUI MEMORANDA SECULI ET TEMPORIS ILLIUS NOTAVERUNT, QUOD NULLUS TAMEN FECIT. Seculum ergo integrum effluxit ex quo hoc de stella Magonum inventum a Peyrero Orbi litterato fuit publice propositum: Sed etiam ab illo tempore universaliter rejectum, si forte eruditissimum CALMETUM excipias.

IV.

His præmissis dispiciamus nunc, an lumen illud, de quo mentio habetur sub nomine stellæ, revera extra Magos extiterit; an vero in mente eorum duntaxat depictum, repræsentatumve fuerit, nullam extra eorum phantasiam habens existentiam; quod assertum posterius sibi magis placere satis superque innuit Elsneri Defensor. Si autem illud verum sit tota illico cadit controversia. Enimvero si stella illa fuerit visum imaginationi Magorum oblatum, certum est nemini conspicuum esse potuisse, nisi illis quibus eodem modo divinitus datum fuerit. Ita Angelorum agmina vidit Elizeus, quæ puer ejus contemplari non potuit, donec ejus imaginatio Dei actu fuerat affecta. Ita porro Esajæ Vati datum fuit, sedentem in sublimi, editoque solio Jehovahm videre, astantesque Seraphos. Virum quoque, seu hominis formam solus videbat Daniel, non vero qui cum eo aderant; quoniam hæc omnia visa a Deo per miraculum concessa ab illis solis quibus divinitus dabatur videri poterant. His ita positis, si in visione tantum hanc videre lucem sibi visi sunt Magi, non inquirendum venit, an lux illa ab aliis etiam fuerit conspecta; lux, inquam, quæ nusquam extiterit, nisi in imaginatione Magorum: Verum illud potius tum disquirendum erit, an ita Interpreti liceat rem corpoream, tanquam vere ac realiter existentem in mundo corporeo extra Magos ab Evangelista in narratione simplicissima propositam, commutare, atque convertere, eamque sic describere ut idealem & phantasticam solum existentiam, sola mentis acie percipiendam habeat?

V.

V.

Dicam autem quod sentio, periculosa mihi videtur illa Peyreriana methodus. Quid enim erit statuendum de plurimis vel factis, vel miraculis, in sacra Historia descriptis, si valet talis explicatio, viros sanctos, aliosve putasse se videre diversa, quæ neutiquam viderint, cum in imaginatione sua tantum tale quid habuerint depictum. Placuit autem Viro Cel. hæc iterum quasi post liminio ad lucem revocare, & sua, qua pollet in Orbe erudito, auctoritate munire. Si phantastica duntaxat extiterit stella, & in cerebro Magorum solummodo delineata, quo pacto, & qua ratione, eos ducere, iis viam monstrare hominibus, que in aliquem locum contendentibus præire, potuerit, lubens fateor me nequaquam concipere. Ignis columnam habebant Israëlitæ, eos per deserta ducentem, quam sequebantur, quia eam videbant præcedentem: Verum eodem jure, iisdemque rationibus ductus, cum Peirerio, vel Elsnero, quivis dicere posset credidisse sane Israëlitas se videre columnam ignis præeuntem, quæ vero nusquam fuerit. Hoc loco ego quidem Lectorem solidum atque ingenuum, nulla auctoritate, vel partium studio ductum, Testem ac Arbitrum exoro in hac prima controversia, quænam præferri debeat sententia, an plurimum Venerandi Elsheri an verò Celeberrimi Altmanni. Illa pictas statuit in cerebro species, imaginesve; hæc ad litteram Scriptoris sacri rem modo simplici ac planissimo narratam explicat. Cl. Professor Bernensis statuit, quod sana docet ratio, vidisse Magos cœlestem facem; & cum ipsissimis verbis ait sacer Historicus eos illam vidisse, haud dubie

dubie noluit indigitare eos putasse se videre quod
nusquam erat, quodque extra eorum cerebrum
nullam habebat realem existentiam. Judicet, ro-
go, Lector, quænam sententia Spiritui Sancto,
calatum Scriptoris Evangelici dirigenti, magis sit
conveniens; atque ad hoc certe nec Elsnerus,
vel quisquis est Scripti Apologetici Auctor satis at-
tendit. Quare verò Deo placuerit face cœlesti Ma-
gos Bethlehemum deducere explanavit Altmannus,
præclaræ eruditionis Vir, in Observationibus ad
Matthæum ad hunc locum, quas exscribere no-
luntur. Si ergo omnia pensitemus, plurima sunt
quæ huic hypothesi obicem ponunt; Magi vide-
runt stellam orientem, at secundum Peyrerium,
aut Elsnerum, putarunt tantum se videre: Secun-
dum Matthæum præcessit hæc stella ex oriente
Hierosolymam usque; verùm secundum Peyreri-
um stella nusquam erat, sed picta in cerebro
imagine etiam vigilantes deludebantur. Dispa-
ruit cum Hierosolymam accederent. Sed cui bo-
no? Enimvero stellam intra crania conclusam vi-
disset sane nemo. Comparuit iterum Hierosoly-
ma exeuntibus, reformata haud dubie in melius
vi imaginationis face, quam sibi de novo videre
putabant. At roget iterum quis, an omnes Ma-
gi, an unus tantum autumaverit se videre stel-
lam? De hac re Judex erit Peyrerius, & qui ejus
sequuntur opinionem. Denique incommoda, qui-
bus laborabat communis opinio, de reali luce
amolitur omnia Cel. Altmannus simpliciori hypo-
thesi; cum autem incommoda illa adduxerint Ven.
Elsnerum ad tollendam illius lucis existentiam rea-
lem, nunc ad ejus opinionem stabiliendum mini-
me inservire possunt.

VI.

His itaque, & aliis ducti rationibus, realem esse tribuendam existentiam faci, quæ stellæ nomine insignitur, censemus: Atque hoc asserto, hæc nunc erit disputanda quæstio Altmannum inter & Elsnerum; An in hac hypothesi de lumine reali a Magis sensibus percepto, probabilius sit lumen illud omnibus obviis, atque præsentibus, conspicuum fuisse, vel solis duntaxat Magis? En igitur statum quæstionis numquam prætermittendum. PEYRERII assertum jam examinaverat doctissimus CALMETUS dissertatione de Magis, quam præposuit Commentariorum in sacram Scripturam Tomo VII. (pag. 119.) Vix ego concipere possum quomodo Elsnerus, vir ingenio, Doctrina atque eruditione insignis, huic Peyrerianæ opinio- ni, nullum nempe mortalium præter Magos Fa- cem vidisse, tam facile accedere potuerit. Hoc itaque supponendum, Virum doctissimum non sa- tis attendisse ad omnes difficultates in hypothesi o- currentes, atque splendidum ipsi visum esse illud argumentum quod Historicorum monumenta ejus mentionem facturi fuissent, & quæ sunt alia, quæ huic sententiæ aliquod patrocinium largiri videntur. A difficultatibus ordiemur, & argu- menta dein examinabimus. Prima & palmaria difficultas quæ se huic sententiæ opponit, hæc est, quod plus quam decem millia miracula sta- tuenda sint, si quis hujus hypotheseos defensio- nem velit suscipere; ponendum quod insigni mi- raculo Deus aciem omnium hominum inde ex eo loco, ex quo egressi fuere Magi, hebetaverit us- que Bethlehemum: Sed quem in finem tot opus erat miraculis, quæ absque necessitate numquam sunt

sunt fingenda, nec Deus summe sapiens præter necessitatem hominibus ea exhibet? Adsunt autem alia quæ rem modo planissimo explicant si asseramus, quod jam statuit Altmannus in sua dissertatione. [Mus. Helvet. Tom. III. pag. 65.] Ait quippe, *dicimus stellam illam fuisse nihil aliud quam facens aut lumen aliquod in parte inferiori Atmospheræ Magis visum.* Dum idcirco hoc asserit Altmannus, non dicit quod hæc fax tantæ fuerit magnitudinis ut longe lateque omnium hominum oculos ferierit; sufficiebat ad viam Magis ostendendam exiguis ignis in aëre conspicuus, ad quem alii homines non facile attendebant; cum levis facula stellæ formam gerens sufficiens esse potuerit ad Magos Hierosolymam, atque exinde Bethlehemum descendendos.

VII.

Rationes porro perpendamus Cel. Elsneri denuo ab ejus Defensore allatas, quibus probare satagit lumen Magis tantum fuisse conspicuum; Sed quam præprimis urgent ex Peyterio certe mutam sumserunt, qui Exercitat. de Præadamitis [pag. 210.] ita scribit, *si demum stella hæc fuisse in conspectu hominum posita, meminissent ejus Historicæ celeberrimi, qui memoranda Seculi & temporis illius notarunt, quod autem nullus fecit.* Eodem modo Rev. Elsnerus, *si hæc lux etiam aliis hominibus conspecta fuisse, tantam exinde per totum orientem famam eritaram fuisse, ut Historicorum annalibus atque monumentis haud dubie commendanda fuisse.* Nec alter Calmetus dissertatione jam laudata [pag. 58.] *Si cet Astre eut été vu de tout le monde dans la Ju-
dée comment Hérode eut-il demandé avec tant d'inqui-
étude depuis quel temps l'Etoile s'étoit manifestée?* Has

igitur viri docti observationes mutuarunt a Peyre.
 rie: Facile autem ad illas respondetur; quod ex
 veterum Scriptorum silentio nullum peti possit
 argumentum, & quidem ob plures rationes. Sæ-
 pius enim res maximæ a Scriptoribus silentio fue-
 re prætermissæ, aliæ vero leviores notatae. Ex-
 emplo esse potest infanticidium Bethlehemiticum a
 Josepho, Scriptore domestico, omisum, ita ut
 illud a revelationis hostibus instar anilis fabellæ fuisse
 habitum, nisi ejus memoriam nobis MACROBIUS
 conservasset. Si illius ævi Scriptores in consignandis
 phænomenis aliisque prodigiis satis fuerunt accurati, ut
 asserit Elsneri Defensor, quare miraculorum Chri-
 sti publice & sæpius editorum memoriam pauci
 & leviter consignarunt? quare siluerunt de por-
 tentis quæ passionis Servatoris tempore contige-
 runt? de terræ motu, rupibus fissis, atque sole
 obscurato per trihorium integrum: Locus enim
HALCIDII ex suo in Timæum Platonis Com-
 mentario, quod stellæ huic applicatur magni pon-
 deris habetur a pluribus, ut CALMETO & Ab-
 bate HOUTEVILLEO; sed quæ esset auctoritas
 Scriptoris, cuius ætas omnino ignoratur? Ad il-
 lius stellæ apparitionem referri nequaquam posse
 censemus quod PLINIUS ait de Cometa *specie hu-
 mana Dei effigiem in se ostendente.* (Histor. Natural.
 Lib. II. Cap. V.) Sed non minorem profecto in-
 currere debuit admirationem illud quod Christo
 moriente accidit portentum sole obtenebrato,
 nec illius extensio minor, cum ἐφ' ὅλην τὴν γῆν.
 referente Evangelista MARCO, quod profecto ad
 solam urbem Hierosolymam, ut voluit ORIGE-
 NES, restringi nequit, sed ad integrum Palesti-
 nam. Illius ergo portenti Scriptores *isius ævi satis*

accurati

accurati mentionem facere debuissent, & ex eo quod non fecerint hinc minime consequitur, illud ostentum visum tantum fuisse ab iis, quibus videre divinitus & per miraculum datum est. Enimvero quæ ad hanc rem referuntur testimonia DI-
ONYSII, quem vocant, Areopagytæ, vel PHLE-
GONTIS Tralliani, vel THALLI merito sunt su-
specta, licet magni facere ea videantur Abbas HOU-
TEVILLEUS, & CALMETUS, ille in Religione
ex factis demonstrata, hic in dissertatione erudita
de his tenebris: De Eclypsi enim loquuntur,
quæ in plenilunio observari nequit. Ut autem
probet G. J. VOSSIUS hancce obscurationem
Eclypsi attribui non posse, hac utitur ratione, si
tam miraculosa Eclypsis variis conspecta terris foret non
solus ejus Phlegon meminisset: *Quid enim in naturæ
magis stupendum quam Solem deficere in plenilunio?*
(Harmon. Evangel. Lib. II. Cap. X. pag. 321.) Eadem itaque utrinque difficultas, eadem etiam solvendi methodus esse debet: Non inferendo miraculum in mente quorundam peragi; sed concipiendo illud modo simplicissimo, ponendo obscurationem non fuisse Eclypsim, verum obscurationem, vel nubis interpositione, vel maculæ in sole obductione; quemadmodum de stella solis justitiæ prænuntia dicit Altmannus fuisse faciem talis magnitudinis, ut a Magis attentis atque monitis observari posset. Notum est TERTULLIA-
NUM & LUCIANUM Martyrem, Senatum Po-
pulumque Romanum alegare ad suos Annales at-
que arcana de obscuratione testimonium perhi-
bentia, quæ vero non amplius extant. Magnam
quoque Scriptorum illius ævi copiam nobis tem-
poris iniquitas abstulit, ut hoc omnibus ad pri-

ma litterarum primordia progressis est notissimum; Nihil ergo ex silentio inferri potest. Sed insuper notandum est, quod tota hæc objectio evanescat, quamprimum Cel. Altmanni adoptatur sententia: Si enim dicamus illam stellam facem, vel lucem tantum fuisse, quæ major non fuerit, quam ut Magis, eam sequentibus, viam monstrare potuerit, nihil amplius erit, quod opponatur, & licet ponatur illam stellam a quibusdam hominibus fuisse visam, quid inde? certe nihil, cum facile tales finxissent esse phœnomenon aliquod naturale, in aëre conspicuum, quod ubique terrarum non rarus est. Atque ex his jam facile constat, quod Peyrerii & Elsneri rationes, tam validæ non sint, ut ea quæ a doctissimo Altmanno in hanc rem fuerunt allata convellere, aut subvertere possent. Præterea nec omnino siluisse dicendum est Veteres de hoc Portento, cum IGNATIUS, referente jam Altmanno, de illa luce verba faciens ait: ἔτι ξενισμὸν παρεῖχεν ἡ καυτότης αὐλῆ. Stupuerunt ergo omnes qui facem illam accensam viderunt rei insolitæ admiratione percussi, paucos vero animadvertisse est valde probabile, cum illa fax magna non fuerit.

VIII.

Pergit jam dissertationis Apologeticæ auctor probatus, quod hanc stellam præter Magos nemo viderit, cum ait (§. VI. pag. 75.) *Viri divino numine agitati varia sèpius conspiciebant quæ aliorum oculos subterfugiebant: Hinc Videntes appellantur: Ita Elizæus Vates Angelorum agmina conspiciebat, praesenti puerò non conspecta, donec illi etiam Deus oculos aperuisset: 2. Reg. VI: 17. Ita Esajas gloriam Iehovæ Cap. VI. &c. soli viderunt.* Hæc quidem esse verissi-

verissima, utraque manu damus, sed omnia hæc certe ad probandum *Elsneri* sententiam plane nihil conducunt. Nec dubito quin ipse, quo est acuminè, sentiat horum argumentorum tenuitatem, cum per se quilibet statim videat, quod divinæ visiones propheticæ, quæ aut vigilantibus, aut dormientibus contigere, cum apparitione reali stellæ Magorum nec debeant, nec possint confundi. Illæ enim a Deo datæ erant Prophetis ut rerum futurarum exhiberent imagines, quibus Deus Servis suis modo typico, vel emblematico aliquid insigniebat, quo ad rerum absconditarum mysteria, & fatorum futurorum cognitionem deducerentur: Stellæ vero usus erat, ut via recta ad recentem natum Judæorum Regem deducerentur Magi. Hanc autem & comitem in itinere præcedentem habebant & certum illis erat divini tutaminis testimonium: Quemadmodum Persæ exercitui ignem, quem, teste CURTIO, sacrum & æternum credebant, argenteis præferebant altaribus, ut hoc modo solem, quem hac imagine venerabantur, secum habere viderentur: ita Deus hos Magos face cœlesti ad verum justitiæ solēm deducere, & ab exitiali superstitione, qua hactenus premebantur, liberare voluit; atque ex his jam satis patet quam infeliciter *Elsneri* Defensor ex visionibus Prophetarum argumentum petat ad probandum, quod soli Magi illam facem cœlestem viderint.

IX.

Ulterius procedit Scripti Apologetici Auctor, cum argumentum nectit ex eo, quod Christus insans modo natus gloria sua etiam solis Pastoribus Bethlehemiticis visus fuerit, quod transfiguratus

in monte nonnisi a Petro, Joanne & Jacobo fuerit conspectus, & ex mortuis suscitatus nonnisi Discipulis suis comparuerit. Mirum certe virum doctum talibus uti argumentis, quibus ad suam hypothesis probandum plane nihil efficit. Nam si solis Pastoribus Bethlejemiticis visum est lumen nocturnum, quod LIGTFOOTIUS idem fuisse autumat ac lux Magis in Oriente visa, non inde arcessendum, quod reliqui homines, si qui ibi adfuisserent, gloriam illam visuri non fuissent: Verum ratio hæc est, quia alii homines ibi praeter Pastores nulli erant; illi quippe gregem suum nocte custodiebant. Alterum ex transfiguratione Christi argumentum petitum non majoris est ponderis. Transfigurationem illam nemo vidit quam soli discipuli; & pueri norunt ex Scriptis Evangelicis quod hoc ideo aliter fieri non potuerit, quia in monte, loco a consortio hominum remoto, nemo erat, quam Christus cum tribus viris, quos secum assumerat, ut saltem sufficientem transfigurationis suæ testimoniū haberet numerum, cuius deberent minimis eo maxime tempore, quo Servatorem Orbis cruci affixum contemplarentur tristes & mente commoti, indeque certam conciperent fidem ad gloriam ac honorem Dominum resuscitandum esse. Quæ vero vir doctus de Christo redivivo afferat hoc loco proferri neutquam deberent: Viderunt enim omnes, quibus prope, vel praesens adfuit Christus, cum renuntiatus esset; Viderunt eum Vigiles atque Custodes, ad sepulchrum observandum, custodiendumve constituti; viderunt eum Discipuli omnes, imo ingens ille quingentorum numerus de quo Paulus 1. Cor. XV: 16. Cum

See-

Stephano fuerit visus lapidando, ad visiones referendum est, ut hoc pacto moriens in acerbissimis doloribus futuræ gloriæ certus redderetur: Nec non cum a Paulo convertendo Damascum petente videretur in visionibus etiam extraordinariis pondendum; atque palmaria ratio hæc erat, ut asserere posset, se non minus ac reliquos Apostolos, Christum vidisse, quoniam erat ex principibus requisitis Apostolorum Christum in carne vidisse. Ex his jam liquide colligimus, quod Scripti Apologetici Auctor maximopere peccet, cum asserit, quod stella Magorum ad visiones Vatum sacrorum sit referenda. Alias namque dicendum etiam esset quod Columna nubis, & ignis, quæ populum Israëlitarum per desertum deduxit, etiam inter visiones Propheticas recensenda sit. Sed hæc quæ jam brevissime supra fuere dicta non omnem scrupulum & difficultatem in sententia Elsneri latenter absolvunt. Quorsum enim res sacra deducetur? Phænomenon illud luminosum, quo Dies, Josuæ temporibus, ad victoriam perficiendam, fuit protractus, ad visionem quoque erit referendum. Atque si hæc staret ratio, nonne dicendum foret, Mosem in visione vidisse rubum ardentem, Abraham Angelos ad se missos, ut & Jacobum similiter, & quæ sunt plurima alia divinæ præsentiae in Sacra Scriptura testimonia, quorum existentia atque certitudo everteretur, si ad tales hypotheses decurrere licitum esset.

X.

Pergit vir doctissimus articulo IX. suæ Apologiae (pag. 76.) atque examini subjicit argumenta Cl. Altmanni quibus vitia rationum Elsnerianarum

emendare tentaverat. Sed, pace viri acutissimi dictum sit, satis infeliciter. Primo quidem id agit, ut probet argumentum a silentio Scriptorum de hac stella ne γρῦ quidem loquentium esse validum: Sed ad hoc jam supra ea sunt tradita, quæ responsionis loco inservire possunt. Secundum doctissimi Altmanni argumentum ita se habet; *Non sequitur quod si fax, vel ignis quidam Magis in contemplatione Astrorum occupatis comparuit, quod inde plurimi homines eodem tempore illum fulgorem viderint, vel si vidissent, sed ejus significationem ignorassent, se viae dederint, visuri quo eos stella deducet.* Ego autem quemvis ingenuum Lectorem rogo, ut absque partium studio judicet, an hæc Altmanni verba non ita sint lucida & simplicia, ut unusquisque de eorum veritate possit judicare? Ea tamen Scriptor Dissertationis Apologeticæ ita detorquet, & in aliud sensum dedit, ut tandem Altmanno plurima affingat, quæ a verborum sensu quam maxime sunt aliena: asserere sustinet Altmannum fingere 1. stellam comparuisse in cœlo patentissimo præfulgidam, quod verum non est: Quinimo primaria est ipsius Auctoris Apologetici hallucinatio, quod si existens ponatur fax cuicunque obvio atque attento conspicua, illico supponat, atque inferat, lumen illud esse debuisse amplissimum, & toti terrarum orbi patentissimum, undiquaque conspicuum sic ut sol in meridie, luna in plenilunio, vel de nocte stella fixa primi ordinis supra horizontem, quod, & a mente, & a verbis Celeb. Altmanni alienissimum est. Ex hac tamen suppositione falsa vim suam mutuantur Scriptoris Apologetici ratiocinia, ut videre est §. IX. X. XVII. 2. Dicit Altmannum fin-

fingere, homines tantam facem videntes curiosos minime fuisse ad ejus significationem investigandam: Sed an hæc fictio lateat sub verbis Altmanni modo citatis Lector æquus iterum judex erit.

3. Docet, quod Altmanni mens sit, quod homines in omnibus illis locis, per quæ Magis demigrandum fuerat, hujusce portenti etiam fuerint incurrii, quod quidem probabile non fit. Eheu! quanta fictionum farrago, quam vir doctus absque ullo prorsus fundamento, meo quidem iudicio, Altmanno tribuit. Hoc autem certe facendum erat, ut ex iis imputatis ad absurdum deducetur Altmannus. Dicendum ideo, quod qui libet per se videt, omnes illas fictiones Elsneri Defensori esse adscribendas: Nunquam enim ea mens erat Altmanni illam stellam statuere, ut ingentem in cœlo fulgorem longe lateque spargentem, sed lumen modicum in inferiori atmosphæræ parte conspicuum, cujus altitudo non sexaginta cubitos superaverit, ut hoc ipse Apologiae Scriptor repetit (pag. 81. §. XIV.).

XI.

Eodem pede pergit vir doctus, imputat vide licet (§. XI.) eruditissimo Altmanno, eum in sententiam Elsnerianam tandem delapsum fuisse, *cum ad tales angustias fuerit redactus, ut suam amplius defendere non potuerit.* En profecto rem miram! Quid ergo Apologia adversus Altmannum opus erat, si ad castra Elsneriana transiit victus? Hoc tantum asserit Altmannus, (sibi semper constans, & sufficienti acumine prædictus, ut tales contradicções, quas temere ipsi Vir doctus imputat vitare facile potuerit), sibi incertum esse, an stella Magis dormientibus

sibus aut in aliquo loco consistentibus fuerit conspecta.
Noluit ergo de re incerta definire. An ex his
ideo, aliquo jure, concluditur, Altmannum fa-
teri se cum Adversario statuere stellæ imaginem
in solis mentibus Magorum depictam extitisse?
Noluit vir sapiens fictionibus locum dare, ne cum
Elsnero vel vana, vel incerta, & opinionem pro
veritate vendere videretur. Ex eo quod quasi filo
arindneo ductos repræsentet Magos Altmannus,
hinc etiam inferre voluit eum sibi contradixisse,
illumque assertuisse, stellam nunquam, ne quidem
dormientibus Magis, subductam aut occultatam
fuisse. Continua luce equidem continuam desig-
navit viam; lucebat idcirco quantum & quando
necessarium ducebat Deus qui illam accenderat:
Neque heic ullam reperio repugnantiam.

XII.

Neque omittenda est objectio, quæ contra Altmannum jam articulo suæ Apologiae V. movebatur a viro docto, nempe frustra banc stellam ceteris moralibus ipsius significationem ignorantibus fuisse conspectam, unde conficitur a solis visam fuisse Magis. Romani ergo milites; simile quippe est ratiocinium; ipsique Judæi præfracte increduli, atque occæcati solis obscurationem, tempore passionis Christi, videre non debuerant, quoniam illius miraculi significationem ignorabant, deducendam nempe ex defectu Solis justitiæ, vel morte insontis Sospitatoris. Absque etiam ratione supponitur frustra apparuisse ceteris hominibus hanc facem; ita quippe excitabatur omnium curiositas, & deduci poterant ad Christum; ut ipsi illi qui moriente Christo viderunt miracula conspicua, exclamaverint.

exclamarunt, vere hic erat vir probus, imo Dei filius, alii pectora feriebant: Adde quod, qui hoc portentum, & cetera, incuriosi sunt contemplati ἀναπολόγητος fuerunt, sicut illi omnes, qui Christi miracula viderunt, & eum tamen rejecerunt.

XIII.

Mirari etiam satis non possumus, si ut res nobis videtur candide dicere liceat, doctissimum Scriptorem crimen quasi impingentem Cl. Altmanno (§. XII.) ex eo, quod stellam converterit cœlestem in exiguum faciem, quæ licet modica, & non longe a Magis distans, nihilominus vere lucebat, atque revera existebat in mundo corporeo, non tantum in mundo ideali; cum e contrario Elsneri sententia virum doctissimum non moveat, in qua, non tantum minuitur stellæ magnitudo, sed tollitur omnino existentia realis, ut solummodo ei tribuatur subsistentia phantastica. Nec minus mirum videri debet, quod subjungit doctissimus defensor, quis Magos Astronomiæ peritos ad modicam quandam lucem obstupuisse & mox ad tantum iter surrexisse credat? (pag. 80. §. XII.) Ad viros Astronomiæ peritos commovendos non requiritur profecto ingens lumen; sed si exiguum etiam lumen conspiciunt in loco insolito, vel sub forma extraordinaria, vel tempore non ordinario, illud est quo moventur: Nec nova stella in cœlo detecta tantum incutiet stuporem, ac ignis, licet exiguis, in parte atmospheræ inferioris, & quadam forma vestitus. Cum autem fax illa supra terræ superficiem luceret, & forsitan primo apparitionis momento fixa & immota, non vero discurrens, pro igne fatuo eam habere nequiverunt: Denique

quan-

quanquam nihil primo intuitu in ostento fuisset admiratione dignum, revelatio divina superveniens ad iter suscipiendum eos determinasset, ex qua revelatione eos *ad tantum iter suscipiendum surrexisse* credimus. Ita jam rem definiverat Altmannus, exquisitæ eruditionis Vir, in Commentario ad Matthæum, sapienter nihil determinans circa modum revelationis, de quo varie varii Auctores dixerunt; sed omnia incerta; an per Angelum, ut COCCEIO placuit, an per somnium, ut aliis, indefinitum relinquit, & relinquendum ceossemus, rejecta tantum eorum opinione, qui nulla Dei revelatione advocata, rem repetunt ex oraculo Bileami, vel Zoroastris, ut THOMAS HYDE, vel ex Astrologiæ principiis, a qua sententia non est alienus H. DODWELLUS, vel ex relatu Synagogæ magnæ, ut HERMANNO HARDTIO placuisse perhibet J. H. ELSWICHIIUS, qui similia collegit in dissertatione de hoc argumento.

XIV.

Ut autem *salebrosam* atque *hiulcam* Cl. Altmanni totam repræsentet argumentationem Elsneri Defensor, ejus rationes alio deducit, contra nexum ab ipso Auctore intentum (§. XVI.). Altmanni quippe mens, atque animus, ab articulo decimo tertio suæ dissertationis fuit inquirere, quæ fortassis fuerit ratio cur Deo placuerit hos viros præ aliis ad cœleste hoc spectaculum deducere, & dato divinitus signo, advocate: Has autem affert; putat enim Persarum Magos veterum revelationum reliquias sancte conservasse, saniorem ideo cultum habuisse, atque ita Dei imagines aversatos esse, nec non traditionem columnæ nubis & ignis

a Judæis accepisse, sive isque, & ideo eos præferri curasse ante exercitus ignem: Atqui cum Magi veritatis ideam, licet obscuram, haberent atque colerent, Deus eos ulteriore revelatione illustravit, placuisse optimo Numini majorem ubioremque cognitionem, eamque salutarem, communicare quærentibus veritatem. Hæc autem omnia non protulit Cel. Altmannus, ut suam præcise demonstraret sententiam de face natalitia Regis cœlestis præfigiente, verum ut aliqua ratione neutiquam inutili illustraret, quibus potissimum rationibus Deus præ aliis ita se communicare Magis dignatus sit: En igitur Altmanni Verborum nexum, minime quidem salebrosum.

XV.

Hæc, quæ jam ad Dissertationem Apologeticam notavimus, candido Lectori satis ostendunt, quam levi & ruinoso fundamento nitatur Peyreriana de stella solis justitiae prænuntia opinio, quam Vir summe venerandus Jac. Elsnerus, a toto recte sentientium Theologorum agmine dudum repudiata, ex tenebris eruere, & novo habitu orbi literato sistere, non dubitavit; longo nunc de his sermone opus non est, nec certe Altmanni caussa defensore opus habet: Legat qui vult utramque dissertationem, & videbit statim, Elsneri tales esse, ut omnino in ea occurant plurima, quæ Deo, quæ sanctissimæ nostræ fidei non ex omn parte convenient, & quæ legenti primo momento scrupulum movent; Legat cui lubitum est Altmanni dissertationem, judicetque ἀπροσωπολόγιας, & videbit quæ explanatio planior, Deoque dignior sit; an Altmanni, an Elsneri, fermento Peyreria-

retiano incrustata? Ego quidem fateor, Altmannum in sua Dissertatione plurima attulisse, non tantum nova, sed quæ ad intelligendam historiam nativitatis Domini nostri novam, illamque splendidissimam, lucem afferunt. Nolo jam prolixius Dissertationem Apologeticam excutere, ne in longius succrescant istæ observationes, imo plura, quæ notari potuissent sicco pede transivimus; quia ejusmodi scripta eristica, præsertim si longiora sint, Lectoribus fastidium, nauseamque creant: Heic ideo jam consisterem nisi placuisset Scriptori Apologetico partem ultimam Dissertationis Altmannianæ ad crisin revocare, atque non sine acrimonia ea carpere, quæ reprehensione digna non sunt. En verba, quæ citat pag. 87., in quibus Cel. Altmannus rationem reddit, quæ Judæi, & tota Civitas Hierosolymitana, cum audivissent natum esse Messiam, attoniti atque variis motibus perculti fuerint. Verba extant Musei Helv. Tom. III. pag. 71. *Turbata erat, & anxia civitas, audiens natum esse Regem Judæorum, gaudium cum mœrore miscens, quia gens jam calamitatibus pressa, præsentem ferre miseriam malebat, quam novas mutationes, subire cum Messias, ex sensu eorum, Regnum Romanis & Herodi sine bello & multa sanguinis profusione eripere posse non videretur.* Adde & hoc, quod Herodes, vir potens & crudelis, qui magna valebat apud Romanos gratia, jam magnam Judæorum partem sibi habuerit ita addictam, qui ægre tulissent mutari præsentem rerum statum, qui in melius non nisi cum maximo discrimine mutari potuisset, & quæ erat spes Regem in abjecto, & contemptibili loco, ut erat vicus Bethleemiticus, natum, in melius mutaturum fortunam Judæorum. Atque secundum ineptam hanc

&

& plane carnalem, quod non aliter quam Judæorum
 opibus nixus novus Rex Solium Regium adversus Hero-
 dem & Romanos defensurus esset. Pharisæi vero &
 Scribæ adventum justissimi & sapientissimi Regis haud
 dubie valde pertimescebat, timentes ne pietatis & san-
 citatis larvam, qua hadenus urbem & totam regio-
 nem deceperant, a facie avelleret, & magna Judæorum
 Hierosolymis habitantium copia de nativitate Messiae
 haud parum est sollicita, ne adveniente Messia Judæi
 ex omnibus mundi partibus concurrentes habitationis lo-
 cum, & incommodum, & molestum incolis & civibus
 Hierosolymitanis efficerent. En verba Altmanni, quæ
 sine dubio, & pro omnium judicio, qui attente
 hæc legent, ita vera sunt, ut verissima, nec
 non sapienter & acute observata, ut melius status
 gentis Judaicæ eo tempore viventis exponi, &
 ratio, quare Cives Hierosolymitani ob nativitatem
 Regis Judæorum fuerint perturbati, tradi nequeat:
 Hæc autem Scriptori Apologetico displicuisse tes-
 stantur hæc verba pag. 87. Plura hic proferuntur,
 quæ non satis exactam horum temporum & Judæorum
 indolis notitiam arguunt. Judicet autem bonus Le-
 ctor, an in illis Altmannus ne minimam quidem
 causam dederit, ut argui possit inscitiae, & igno-
 rantiæ circumstantiarum illius temporis, vel genii
 populi Judaici, tempore nativitatis Christi viven-
 tis. Heic certe optarem Apologiæ Scriptorem
 acerbum in Cl. Altmannum animum hac crisi
 non prodidisse: Sed ridentur Censores, qui ea
 arrodunt, quæ culpari nullo jure possunt. Mihi
 potius ingeniosus heic visus est Altmannus; nec
 aliter verba Matthæi explicuit quam DE BEAU-
 SOBRE in notis posthumis in h. l. Tom. I. pag.
 9. 10. Rationes equidem descriptionemque Alt-
 manni

manni rejicit Censor, nullam vero aliam substituit
tentare debuisset aliqualem illorum temporum de-
lineationem nobis exhibere, quam cum monu-
mentis conferre potuissimus. Illud etiam obser-
vandum est, quod quando de homine privo, &
multo magis de populo integro, mentio est, cum
de eorum dispositionibus judicium est ferendum,
res sub multiplici atque varia facie considerari
possit; haud ideo mirum est, si qui idem illud
objectum diversimode observant atque describunt,
varia loquantur, nec tamen sibi invicem repug-
nent. Plura jam addere ad Dissertationem Apo-
logeticam nolo, licet adhuc plura essent quæ om-
nino & jure critico notari potuissent; ne autem
Lectori fastidium fuscitemus, hæc pauca dixisse
sufficiet; Ex illis autem liberum erit bono & æ-
quo Lectori videre, quæ sententia potiora secum
ferat non probabilitatis tantum, sed veritatis per-
spicuæ pondera atque testimonia. Ego saltem
utramque sententiam inspiciens, & æqua lance
ponderans sine omni partium studio partibus Alt-
mannianis assensum denegare non potui.

T A N T U M.

NOVA